

tanújaként első kézből számol be azokról.” Biztatok mindenkit, hogy lapozzon bele műveibe, mint ahogy a róla megjelent írásokba is. Gondolatai, tettei, emberi tartása méltó a mai nemzedékek odafigyelésére is, különösen a közösségként való megmaradásunk szempontjából.

Székelly András Bertalan

Felhasznált irodalom. *Benedek Katalin:* Budapesti nemzeti emlékhelyek. Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek VI. No. 67. (2002. szeptember), www.magyarormeny.hu/file/Fuzetek67-2002-szept; *Szakács Gábor:* Urmánczy Nándor a legnagyobb irredenta. Magyar Demokrata 2017. augusztus 9. és <http://www.rovasirasforrai.hu/Kitekinto/Hitt-Magyarorsz%E1g-feltamadasaban.htm>; https://hu.wikipedia.org/wiki/Urm%C3%A1nczy_N%C3%A1ndor; <https://turul.info/magyarok/urmanczy?fbclid=IwAR2CqFtNockW1BVHgxbkXvM3oQM3KeTN09UnXtoK3dQ1npULbJkFejldpg>; <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2666701956686996&set=a.323804680976747&type=3&theater>; <https://magyarnemzet.hu/kulfold/kolcsonos-megertesre-varva-8197676/>; <https://www.ogyk.hu/hu/blog/posts/unikalis-dokumentumok-az-orszaggyulesi-konyvtarban-az-urmanczy-hagyatek>

Soproni főiskolások az I. világháborút követő nyugat-magyarországi területi rendezésben

Az I. világháborút követően széthulló Osztrák–Magyar Monarchia romjain megszerveződő utódállamok mohó területszerző előrenyomulása már a békeszerződések aláírását megelőző időszakban is többé-kevésbé világossá tette Magyarország számára, hogy északon, keleten és délen mely területeiről kell majd lemondania. A győztes szerepkörében tetszelgő új államalakulatok a demarkációs vonalakat messze átlépve katonai jelenlétükkel biztosították be területi követeléseiket: érdemi változtatást a kézhez kapott békefeltételek nem tartalmaztak már. A stabilnak gondolt nyugati határok megbolygatása az osztrák területi igények bejelentésével – s ezen igények akceptálása az Ausztriával megkötött saint-germaini békeszerződés révén – azonban valósággal sokkolta az amúgy is frusztrált hazai közvéleményt.

Sopron városa az I. világháborút követően egy majd két évszázados múlttal rendelkező, európai szinten is jegyzett, nagy tekintélyű oktatási intézménnyel gazdagodott: az eredeti székhelyéről, Selmecbányáról, a határmódosítások miatt elköltözni kényszerülő Bányászati és Erdészeti Főiskoláról van szó. Nevezett intézmény a diákság és a tanári kar által egyaránt felvállalt, igen erős magyar identitással rendelkezett.

A XIX. század közepéig a Habsburgok államkonglomerátumának egyetlen felsőfokú bányász-erdész szakemberképző intézménye összbirodalmi szempontú igényeket elégített ki, ily módon az oktatás is – 1848/49-ig – németül folyt. Ekkor viszont a felálló magyar kormány kultuszminisztere, Eötvös József rendeletére magyar lett a tanítási nyelv. Az ekkor mintegy 300 hallgatónak azonban csak alig fele volt magyarországi illetőségű (azok se feltétlen magyar nemzetiségűek). A többiek közül a csehek és az osztrákok, mintegy 130-an, azonnal elhagyták az alma matert (számukra cseh és stájer területen egy-egy hasonló

intézmény létesült). A megmaradt hallgatóság azonban egyértelműen a szabadságharc és a magyar ügy szolgálatába állt, és a tanári kar is fölesküdütt a magyar alkotmányra. Nem véletlen, hogy az 1849 elején bevonuló császári csapatok bezárták a megbízhatatlannak minősített intézményt. A szabadságharc utáni megtorlások (kivégzésekről, bebörtönzésekről, emigrációba kényszerülésről van tudomásunk) csak még inkább megerősítették a selmeci akadémia dacosan magyar szellemiségét, amit az 1849 utáni visszarendeződés és az újabb bécsi alárendeltség sem tudott már kikezdeni.

A kiegyezéssel az intézmény ismét magyar állami irányítás alá került és újra magyar lett a tanítási nyelv. Mivel vonzaskörzete a XVIII. századi európai perspektívákhoz, de még az összbirodalmi léptékhez képest is jelentősen beszűkült, tudatosan a magyar nemzet érdekében vállalt szolgálatátelre helyeződött a hangsúly. A magyar műszaki szakirodalom, s egyáltalán, a vonatkozó magyar szaknyelv megteremtése is jórészt az intézmény érdeme. Az iskola pedig prosperált: az I. világháború előtti utolsó tanévben 20 jól felszerelt tanszéke és 580 hallgatója volt.

A diákságot – mely saját jóléti intézményekkel (segélyegylettel, menzával), illetve 1879 óta érdekképviselői szervvel (Ifjúsági Kör) rendelkezett – a szolidaritás és a közös normarendszer roppant erős köteléke (az ún. *selmeci hagyományok*) fűzte össze. Összetartásukat pedig még az is erősítette, hogy a többi hazai felsőoktatási intézményhez képest jóval magasabb volt az alacsony társadalmi helyzetből érkezettek aránya: 2/5-ük földműves, munkás és kisiparos szülők gyermeke volt. Ezt az ígéretes fejlődési ívet törte meg az I. világháború. Az anyagi lehetőségek megcsappantak, a hallgatók jelentős része bevonult (80 hősi halottat adott az iskola).

1918. október 6-án kezdődött meg az utolsó selmeci tanév. Ugyanekkor a városban már tiltakozó nagygyűlések zajlottak a csehek területi aspirációival szemben (melyekről a budapesti sajtó is beszámolt). Alig egy hónap múlva lényegében be is fejeződött az oktatás, részben a felgyorsult politikai események, részben az anyagi ellehetetlenülés és a kirobbanó spanyolnáthajárvány miatt. A főiskolai tanács előbb a kormánytól kérte karhatalom kirendelését az iskola értékeinek biztosítására, ám október végén már az intézmény Ifjúsági Körét kérte fel polgárőrség alakítására. November elejétől a hallgatóság fegyveres nemzetőrség gyanánt éjjel-nappal járőrözött a város körül; így amíg a hallgatóság véglegesen el nem hagyta a várost, az előrenyomuló csehszlovák haderő meg sem kísérelte birtokba venni azt. A főiskola vezetése a Károlyi-kormánytól várt volna eligazítást (ám az csak a fegyveres ellenállást tiltotta meg, az evakuálást halogatta), így a főiskolai diákság saját szakállára kezdte meg a főiskola értékeinek (könyvtár, gyűjtemények, műszerek) összecsomagolását és elszállításra előkészítését. Utólag látszik, heteket nyertek ezzel. Réz Géza rektor ugyanis csak december 6-án tudta bejelenteni a pénzügyminisztériumtól kapott kiürítési rendeletet. A pakolást befejezve december 14-én hagyta el a várost mintegy 250–300 hallgató. A poggyász a kiürítést megakadályozni akaró csehszlovák karhatalom által le nem zárt egyetlen vasúti folyosón át érkezett meg Budapestre.

Ezt követően az új székhely kérdésének végleges rendezésére várva már csak a tanári kar és töredéknyi diákság maradt Selmechányán. A Kövesi Antal prorektor által elnökölt főiskolai tanácsulések többnyire már csak a maradék hallgatóság és a megszálló csapatok közti állandó összetűzések következményeinek tompításával foglalkoztak, sikertelenül. A február 19-i rendkívüli tanácsulésen a prorektor bejelentette, hogy a konfliktusok miatt az új hatalom a főiskolát bezárja és a hallgatóságot a város 24 órán belüli elhagyására utasítja, s a közrend biztosítására hamarosan érkező 400 cseh legionáriust a főiskola épületeiben szállásolja el. Miután a tanári kar jelezte, hogy nem kíván az új állam polgára lenni, szabad

elvonulást kért, beleértve a főiskolai adminisztráció (irattár, hallgatói főkönyvek, nyilván tartások) elszállítását. Mivel csak az üres nyomtatványok elvitelére kaptak engedélyt, az iratokat és az intézmény kasszáját kalandos körülmények közt szabályosan át kellett csempészni Magyarországra.

Ezek az események (a későbbiek szempontjából is fontos rögzítenünk ezt) egyértelműen erősítették a hallgatóságban a területi integritás bárminemű veszélyeztetésével szembeni ellenállást, mely törekvés, ha már az ősi alma mater esetében sikertelen maradt, az új székhely, Sopron megvédése kapcsán fog majd újra föléledni. A Selmecebányáról történő kényszerű elköltözés a nekik (nemegyszer fogalmaztak így) „menedéket” nyújtó város iránti lokálpatrióta kötődésnek csakis ezzel magyarázható gyors megjelenését eredményezte.

Sopron város közvéleménye mindmáig hálával emlékszik 1918–1941 közti polgármesterére, az 1945 után meghurcolt, díszpolgári címétől megfosztott, s élete végén utcaseprőként dolgozó Thurner Mihályra. Ő volt az, aki következetes lobbitevékenysége révén a több érdekelt város közt hezitáló selmecebányai tanári kart voltaképp kész tények elé állította azáltal, hogy a kormányzatnál kijárta az intézmény Sopronba irányítását. A polgármester egy végleges épület megtalálásáig a Károly laktanyát ürtette ki a főiskola számára. Ide érkezett meg 1919. március legelejen Réz Géza rektor, s alig néhány tanár vezetése alatt egy kisebb hallgatói csoport, majd április folyamán a diákság nagyobbik része, végül a Selmecebányát csak április 26-án elhagyó maradék tanári kar.

Nem hallgathatjuk el, hogy a gyökérverés nehezen indult. A tanári kar megosztott volt, egy részük inkább a főváros környékén szeretett volna új otthonra találni. Az átélt viszonytagságok fényében aligha róható fel nekik, hogy tartottak a területi integritás szempontjából éppúgy veszélyeztetett Sopron kínálta alternatívától. A hallgatóság pedig az elszállásolás nehézségei miatt panaszkodott: kevés kiadó szoba volt, horroribis bérleti díjért. A városvezetés még lakások lefoglalását is fontolóra vette; ezt épp a hallgatóság utasította vissza, nehogy eleve megromoljon a viszony az érkezők és a befogadók között. Ez azonban nem fenyegetett. A város kínosan ügyelt arra, nehogy bármi a beilleszkedés útjába álljon, így számos intézkedés és gesztus révén kommunikálta az intézmény iránti megbecsülését.

A tanítás április végén kezdődött meg a laktanya szükségépületei által kínált áldatlan körülmények közt. Egyetlen rövid gondolattal érdemes utalni az időközben bekövetkezett kommunista hatalomátvétel által teremtett új helyzetre. A marxista történetírás a diákság baloldali elkötelezettségét próbálta bizonygatni, az újabb helytörténeti kutatás ezzel szemben arra mutat rá, hogy a városban menedéket nyert főiskola hazafias érzületű ifjúsága nem szimpatizált a proletárdiktatúra rendszerével. Május 26-án Pogány József hadügyi népbiztos személyesen agitálta a diákságot a vörös hadseregbe való belépésre. Június elején 120 hallgató jelentkezett is fegyveres szolgálatra, ám hogy ez valóban „*a proletárhatalom megvédése érdekében*” történt-e, avagy inkább Stromfeld felvidéki területvédő hadjárata gyakorolható vonzerőt a diákifjúságra, abban a tekintetben bizonyára eltérő felfogások léteznek. Szűkebb témánk összefüggésében ismét csak az tűnik kiemelendőnek, hogy ezek az események igenis ébren tartották a hallgatóságban a területi integritás védelmezésének gondolatát.

1919 ősze már a saint-germaini osztrák békeszerződés és az abban foglalt újabb magyar területcsonkítás kapcsán kirobbanó indulatok jegyében telt. Aligha vitatható, hogy az osztrákok – úgymond „*életképtelenségük*” kidomborításával – igen ügyes stratégiát választottak a béketárgyalásokra, amiért is a nagyhatalmak az „*életkedvüket*” visszaadandó és a Németországhoz csatlakozás vágyát leszerelendő, a magyar állam rovására kompenzálták őket. Ugyanakkor az sem tagadható, hogy a szóban forgó Nyugat-Magyarország lakosságának háromnegyede csakugyan német volt, s még horvátok is többen éltek ott, mint a

9%-nyi magyarság. Így az etnikai arányok ellenében némi keresnivaló csakis a *hungarus* érzelmű és magyar identitásúvá asszimilálódott városi polgárság esetében lehetett: akár épp Sopronban, ahol még az utolsó nagy-magyarországi népszámlálás (1910) is 51%-nyi németajkút mutatott ki. Ebbe az utolsó szalmaszálba kapaszkodtak az átadást késleltetni és akár fegyveres ellenállás révén tárgyalásokat kikényszeríteni akarók.

Az 1921 nyaráig tartó időszak a teljes bizonytalanságot jelentette a vitatott státuszú terület, de a főiskola számára is. Ugyanakkor egyre csak gyülemlett a dac, az ellenállás és a hazafias túlfűtöttség. A magyar-osztrák kétoldalú tárgyalások közben eredménytelenek maradtak: közeledett 1921. augusztus vége, az átadás kijelölt dátuma. Egyre több településen tartottak az átadást ellenző demonstrációkat: augusztus 20-án Sopronban, a Széchenyi téren gyűlt össze soha nem látott, tízezres tömeg.

Ennek ellenére a kormány határidőre kiürítette az átadásra kijelölt területeket. Sopront is, ahonnet a magyar hivatalok kiköltöztek és a Nemzeti Hadsereg is kivonult. Az átadás lebonyolítására kijelölt kormánybiztos, gr. Sigray Antal és a közrend fenntartásáért felelős Ostenburg-csendőrszázalaj hivatalos funkciójában aligha vállalkozhatott nyílt ellenállásra. Thurner polgármester ezért a „*rongyosok*”-nak nevezett (értsd: a reguláris haderőhöz képest silány ellátottságú) népfelkelőktől kért segítséget. Ők fordították meg az eseményeket!

Az antant tábornoki bizottsága és az osztrák kormány delegáltjai Sopronban, a Széchenyi-palotában már bekészített pezsngövel várták az osztrák csapatok bevonulását a városba. Az osztrák csendőrség 500 fős egysége augusztus 28-án birtokba is vette a szomszédos Ágfalvát. Itt azonban Prónay felkelőinek egy 120 fős csapata Francia-Kiss Mihály és Kaszala Károly vezetésével heves puskatűzzel megfutamtotta őket. A váratlan összecsapásban a még csak körvonalazódó Burgenland tartomány osztrák részről frissiben kinevezett kormánybiztosa is fogságba esett. Ezzel az I. ágfalvi csatával vette kezdetét a másfél hónapig tartó nyugat-magyarországi felkelés.

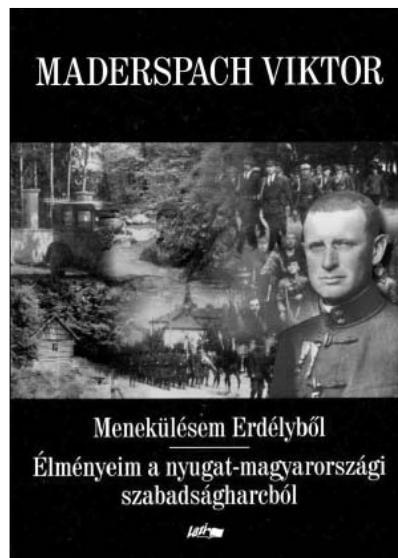
Eközben a főiskolán, 1921 nyarán, ismét megkezdték a csomagolást. Az újabb költözésre a pénzügyminisztérium is rendkívüli forrásokat különített el. A hallgatóság azonban nem ebben az alternatívában gondolkodott. A magyar határmegállapító bizottság elnöke, Villani Frigyes báró jelentéséből tudjuk, hogy a „*főiskola hallgatói, mintegy 300 lelkes fiatalember*” összegyűlt „*még jóval a tanév kezdete előtt [...], hogy szükség esetén kéznél legyenek*”. A diákszervezet, az Ifjúsági Kör vezetősége augusztus 21-én titkos tárgyalást tartott a fegyveres ellenállás megszervezésére. Számos visszaemlékezés igazolja, hogy augusztus 23-án a következő üzenetet postázták a diáktársaknak: „*Kedves Barátom! A haza hív! Kényszer nincs. Aki teheti, önként és azonnal jöjjön el Sopronba...*” Az aláíró a kör aktuális elnöke volt, Leicht Ottó, aki német csengésű neve ellenére mozgósított a magyar haza integritásának megvédése érdekében.

Kiszivárgott információk szerint az immár géppuskás szakaszokkal is megerősített osztrák csendőrség szeptember 8-án készült újból megkísérelni Sopron birtokbavételét. Ezt megelőzendő, még hajnalban rajtuk ütött egy 110 fős népfelkelő csapat (Maderspach Viktor vezetése alatt), mely jelentős részben főiskolásokból állt. Az ún. II. ágfalvi csata már valódi ütközet volt, halottakkal mindkét részről. Machatsek Gyula erdőmérnök- és Szechányi Elemér bányamérnök-hallgató később kultuszteremtő pompás temetést kapott Sopronban. Sigray kormánybiztos a nemzetgyűlés 1922. január 19-i ülésén külön kitért a népfelkelőkre és a hősi halott soproni főiskolásokra, a város megmentését inkább nekik, mint a kormány hatékony fellépésének tulajdonítva. Az osztrák csapatok az újabb kudarc után valóban visszahúzódtak az ezeréves határok mögé, s hamarosan megindultak a velencei tárgyalások, melyek a Sopron környéki népszavazás kiírásához vezettek.

A december 14–16. között zajló népszavazással kapcsolatban ugyancsak jól dokumentált a főiskolások szerepe. Csoportokat alkotva járőröztek a városban és környékén, különösen a véleményformálásban oly fontos kocsmákban. Ha kellett, agitáltak, vitáztak, de előfordult, hogy erőszakkal űzték el az ellenséges röplapterjesztőket és tépték le a falragaszokat. Az egyik ilyen csetepatében Kresadlo József hallgató a fél szemét is elvesztette. Külön hallgatói csoport foglalkozott az Ausztria irányából érkező automobilmek feltartóztatásával. Egy alkalommal Boross György (Boross Péter miniszterelnök édesapjáról van szó) erdőmérnök-csoportja több zsák röplapot űritett ki és égetett el a helyszínen, ám a kocsiiban ülő hölgyet csak azután hagyták kiszállni, hogy ajtaja mellől gondosan ellapátolták a havat, nehogy bepiszkítsa a cipőjét. Arról, hogy milyen úriemberként viselkedtek, a visszaemlékezések szerint még a két nappal későbbi bécsi lapok is beszámoltak, azt sejtetve, hogy e lovagias fiatal emberek nyilvánvalóan soproni főiskolások lehettek.

A diákifűség hozzáállását látva az osztrák fél első dolga volt, hogy a népszavazást felügyelő antant misszionál kijárta a főiskolai hallgatók (úgy 400 fő) kizárását a szavazói névjegyzékből. A voksolás napján a diákság már csak a mozgósításban segédkezhetett, illetve az egyes szavazóköri körökben gyanítható eredményekről tájékozódott – mégpedig hallgatózással! A szavazás ugyanis (a vakok érdekében) úgy zajlott, hogy a soron következő szavazó az elnöktől átvett egy Magyarország feliratú, kék színű, vékony papírszavazólapot és egy Ausztria feliratú, sárga, vastag kartoncédulát. A fülkében az általa nem preferált alternatívát kettétépte, ám a borítékba mindkét színű lapot betette. A jó fülű hallgatók a papírlap reccsenéséből tudták, melyik szín lett elszakítva. Így aztán amelyik szavazó körben rosszul állt a szénánk, még a félholtakat is becipelték a hónuk alatt.

A végeredmény közismert, aminek folytán 1922. január 1-jével vehette át Magyarország a területet az antant Tábornoki Bizottságától. Január 6-án este a főiskolások fáklyás menettel vonultak a városháza elé, köszönetet mondani, amiért a város „Három évvel azelőtt befogadta, pártfogolta és megszerette ezt a hazátlan bolyongó főiskolát, otthont nyújtott a hontalanoknak!” Thurner Mihályhoz intézett beszédében Leicht Ottó ifjúsági kör elnök büszkén jelentette ki, hogy a hallgatóság becsülettel állta meg a helyét. S hozzátette: „Tudni fogjuk a jövőben is, mit vár tőlünk a haza, a magyar becsület, itt a Végeken!”

*Maderspach Viktor képe
könyvének borítólapján*

Plakát a soproni népszavazás idejéből (http://www.sopron.hu/Sopron/portal/show_printableview?id_content=26291)

Orosz László